

ВІДГУК

опонента

доктора економічних наук, професора

Райко Діани Валеріївни

на дисертаційну роботу Ястремської Олеси Олександрівни

«Стратегування розвитку підприємств в умовах

економіки вражень»,

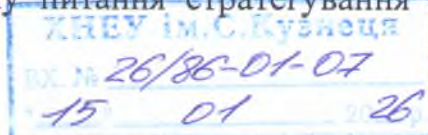
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами

(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами досліджень

В умовах значних змін у ринковому середовищі під впливом всеохоплюючих і складних трансформацій особливого значення набуває проблема розвитку й упровадження оновлених форм реалізації соціально-економічних інтересів дієвих суб'єктів ринку. Ускладнення процесів взаємодії між суб'єктами ринкових відносин на сучасному етапі розвитку економіки, яка характеризується, з одного боку, всеохоплюючими процесами інтеграції, появою нових глобальних ринків, інтенсивним розвитком інновацій та формуванням єдиного інформаційного простору в масштабах не тільки окремої країни, але й світу в цілому, а з другого, сучасне ринкове середовище характеризується динамічністю та значною невизначеністю, що спричиняє формування жорстоких умов виживання, які зумовлюються воєнними подіями, змінами локацій підприємств, появою нових видів воєнних ризиків, що впливає на пошук нових видів економічних відносин та методів управління ними з боку суб'єктів ринку – підприємств. Це вимагає створення та впровадження принципово нових підходів та методів управління розвитком підприємств – методів активного, випереджувального управління ситуаціями, переходу на клієнтоорієнтований характер діяльності, забезпечення умов розвитку стратегічної взаємодії та створення якісного інформаційного простору з партнерами і споживачами. Таким чином, зростає значущість розвитку підприємств у стратегічному контексті, що свідчить про виняткову актуальність формування нового філософського виду управлінського мислення – стратегування. Разом з тим, незважаючи на розуміння важливості поставленої проблеми та її рішення в процесі відновлення потенціалу країни, практичний та теоретичний досвід вітчизняних підприємств залишається досить обмеженим, а науково-методологічні положення з питань стратегування розвитку підприємств з урахуванням особливостей перебігу світових та внутрішніх економічних процесів в умовах нових економічних відносин, які зароджуються і починають суттєво впливати на життєдіяльність підприємств, є недостатньо вичерпними. В якості таких економічних відносин пріоритетні позиції в останні десятиліття займає економіка вражень. З цих позицій особливе місце займають дослідження, пов'язані з удосконаленням існуючих систем і методів стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень, що дозволяють формувати та реалізовувати адекватні стратегії, які забезпечують ефективність функціонування підприємств в умовах сучасних реалій. Тому питання стратегування розвитку

підприємств в умовах економіки вражень, що є тематичною проблемою, яку запропоновано вирішити у дисертації, стає одним з актуальніших напрямів дослідження.

Незважаючи на певну кількість наукових праць, в яких розглядаються окремі питання теоретичних основ та практичних пропозицій із стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень, залишаються недостатньо дослідженими і розробленими методологія, основні складові стратегування, в яких би враховувалися особливості економіки вражень як в раціональному, так і в емоційному аспектах, прогнозування стратегічних траєкторій розвитку підприємств, гнучке управління формуванням стратегій. Тому дослідження використання стратегування за моделлю економіки вражень як в економічно розвинутих країнах щодо доцільності й обґрунтованості їх застосування, так і для відродження економіки України у воєнний період та повоєнний час є важливим кроком щодо вдосконалення підходів до управління, яке сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та успішності розвитку українських підприємств. Конкурентоспроможність, успішність та прибутковість підприємства в умовах нестабільного і мінливого зовнішнього середовища залежить не стільки від наявних матеріальних та виробничих ресурсів, скільки від здатності підприємства виявляти і реалізовувати потреби потенційних споживачів у відповідності з їх очікуваннями, прагненнями і майбутніми потребами, сприяти налагодженню міцних і вигідних відносин зі споживачами та партнерами, гнучко адаптуватися до умов ринку з урахуванням діяльності конкурентів, ефективно використовувати власний стратегічний потенціал, підтримувати внутрішні зв'язки між членами колективу та зовнішні зв'язки між підприємством та потенційними і реальними споживачами, конкурентами, партнерами, органами державного самоврядування, іншими контактними групами. З цих позицій слід виділяти визначальну роль стратегуванню для розвитку сучасного підприємства: життєздатність та ефективність діяльності підприємства перебувають у цілковитій залежності від рівня розвитку управлінської діяльності на підприємстві. Тому, інтеграція, все більша концентрація ресурсів та капіталізація бізнесу загострюють конкурентоспроможну боротьбу і вимагають ухвалення нових стратегічних рішень. Отже, зростаюча необхідність в науковому обґрунтуванні та розробленню теоретико-методологічних положень і підходів, науково-методичних і практичних рекомендацій щодо стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень підтверджує важливість обраної теми дисертації Олесі Олександрівни Ястремської.

Актуальність теми дисертаційної роботи підтверджується і тим, що обраний напрям дослідження є складовою частиною науково-дослідних робіт Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця та Міністерства освіти і науки України. Виконання держбюджетної фундаментальної науково-дослідної роботи за темою «Забезпечення інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки в умовах воєнного та повоєнного стану» (номер державної реєстрації 0123U10201) включає визначення основних тенденцій та наслідків впливу інноваційного розвитку економіки України, обґрунтування доцільності використання моделі

економіки вражень як найбільш перспективної для розвитку підприємств в сучасних умовах, розроблення моделей і стратегій інформаційної взаємодії підприємств з партнерами. Під час виконання госпдоговірних науково-дослідних тем: «Інноваційний розвиток підприємства в умовах воєнного та повоєнного часу» (номер державної реєстрації 0124U004317), автором визначено атрактивність підприємств для їх інноваційного розвитку в умовах економіки вражень; «Методологічні засади стратегування розвитку підприємства в умовах війни та повоєнного відновлення» (номер державної реєстрації 0124U003506), «Управління функціональними сферами діяльності підприємства» (номер державної реєстрації 0123U102549) автором зроблено суттєвий вклад у розвиток сутності, етапів та інноваційний підходів для ефективного управління підприємством у сучасних умовах щодо стратегування діяльності підприємств; «Управління ефективністю діяльності суб'єкта господарювання» (номер державної реєстрації 0120U104234) сформульовано нові підходи та методичні рекомендації, спрямовані на підвищення економічної ефективності діяльності суб'єкта господарювання за суб'єктивною емоційною складовою; «Управління інвестиційною, інноваційною та логістичною діяльністю підприємства» (номер державної реєстрації 0114U006413) розкрито та досліджено напрями, об'єкти інвестування в інноваційний розвиток суб'єктів господарювання.

Таким чином, актуальність дослідження за дисертацією підтверджується не тільки нагальністю проблематики, а й проведенням досліджень за фундаментальною і госпдоговірною тематикою за замовленнями підприємств.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність, новизна і практична значущість

Дисертаційна робота Ястремської Олеси Олександрівни присвячена теоретико-методологічному обґрунтуванню та вирішенню наукової проблеми з формування концептуальних положень, науково-прикладних рекомендацій щодо стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень.

У першому розділі «Теоретичні засади стратегування розвитку підприємств» автором визначено і здійснено розподіл етапів хронології процесу стратегічного управління з виділенням стратегування (с. 59 – 64), досліджено сутність поняття «стратегування» (с. 64 – 73), «стратегування розвитку підприємств» (с. 73 – 77), запропонована послідовність етапів стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень (с. 72 – 76); обґрунтовано і запропоновано систему суперечностей розвитку підприємств в процесі стратегування в умовах економіки вражень (с. 88 – 90, 92); визначено поняття «розвиток» в процесі стратегування за моделлю економіки вражень (с. 90 – 92); запропоновано поняття «інноваційний розвиток», що відрізняється врахуванням об'єктивної сутності інновацій за їх головними видами (с. 90 – 91) та класифікацію видів розвитку (с. 90 – 91).

У другому розділі «Теоретико-методологічне підґрунтя феномену економіки вражень», який є аналітичним за змістом, здобувачем здійснено уточнення поняття економіки вражень та досліджено розповсюдження економіки вражень за країнами світу і в Україні (с. 178 – 182), показано вплив моделей

поведінки в процесі інформаційної взаємодії економічних суб'єктів, створення умови для виділення моделі інноваційного розвитку світової економіки в цілому (с. 190-197), дістала подальшого розвитку класифікація моделей інформаційної взаємодії підприємств в умовах економіки вражень щодо процесу стратегування (с. 192 – 198).

Досить логічним у структурі проведеного дослідження є третій розділ «Методологія стратегування розвитку підприємств з урахуванням особливостей економічних відносин економіки вражень», в якому проведено обґрунтування понятійно-категоріального апарату економічних відносин економіки вражень та процесу стратегування у їх взаємодії (с. 231 – 246); згенеровано парадигму стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень, що базується на існуючих й обґрунтованих гіпотезах і суперечностях, з урахуванням теорій (діалектики, розвитку, управління (менеджменту), економіки підприємств, інновацій, комунікацій, інформаційної взаємодії, вражень, брендінгу, форсайтингу) та загальних, спеціальних принципах, що характеризують взаємовідносини між суб'єктами внутрішнього середовища та зовнішнього оточення підприємств в процесі стратегування їх розвитку на основі раціональних та емоційних вражень; (с. 251 – 267); обґрунтовано і розроблено науково-методологічний підхід до стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень з урахуванням воєнних викликів і стратегічних пасток (с. 270 – 283).

У четвертому розділі «Вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ на стратегування розвитку підприємств в умовах сучасних реалій» здобувачем виділено складові цифрової трансформації: зовнішнього середовища підприємств та уточнено тлумачення їх сутності з урахуванням особливостей економіки вражень (с. 297 – 306) та внутрішнього середовища підприємств для застосування в процесі формування стратегій підприємств в умовах економіки вражень (с. 307 – 311); запропоновано методологію визначення переважних чутливих показників взаємного впливу сучасних внутрішнього і зовнішнього середовищ підприємств (с. 333 – 345, 350) в умовах воєнного періоду для використання в якості основних показників коригування стратегій в разі їх відхилення від визначеної стратегічної траєкторії підприємств в процесі стратегування в умовах економіки вражень.

У п'ятому розділі «Науково-методичне забезпечення і практичні рекомендації стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень» розроблено: методичний підхід до визначення атрактивності підприємств як підґрунтя формування раціональних вражень в процесі стратегування розвитку підприємств (с. 377 – 382, 385 – 388); сформовано змістовне наповнення: властивостей вражень в умовах економіки вражень, які доцільно використовувати для кількісного визначення розвитку репутації підприємств (с. 392, 395 – 396) в умовах воєнних викликів і повоєнної розбудови підприємств; розвинуто теоретико-методичне забезпечення для визначення репутації підприємств за загальним інтегральним таксономічним показником розвитку репутації на основі вражень з його розподілом на якісні інтервали методом золотого перетину за функцією розвитку властивостей (с. 400 – 411, 416); наведено методичний підхід

до визначення стратегій переговорів як основи інформаційно-комунікаційного форсайту в умовах економіки вражень та методичний підхід організаційного форсайту до вибору Agile технологій в процесі стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень для забезпечення гнучкості управління роботою фахівців;

У дисертаційній роботі варто відмітити логічну послідовність викладення автором власних пропозицій, їх взаємозв'язок, поєднання внутрішнього і зовнішнього середовища, врахування особливостей воєнних викликів і доцільність використання пропозицій у повоєнний період.

Викладені пропозиції підпорядковані меті і завданням дослідження. Також важливо оцінити обрані методи та прийоми наукового пізнання, що відповідають об'єкту та предмету дослідження. Автор докладно проаналізував поточний стан, розкрив тенденції та перспективи обраної тематики, дослідив проблеми формування стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень. У роботі були визначені й успішно розв'язані завдання, що свідчить про глибину висвітлення обраної теми, аргументацію та переконливість викладених висновків. В цілому, автор продемонстрував теоретичну та практичну обґрунтованість своїх досліджень, зробивши значний внесок у розвиток сучасної науки та практики економіки підприємств, стратегічного управління і стратегування безпосередньо з урахуванням воєнного періоду та перспектив повоєнного відновлення економіки.

Опрацювання роботи свідчить про послідовність і завершеність наукового дослідження. Зміст розділів свідчить про бажання авторки систематично, від загального до конкретного дослідити предмет своїх наукових пошуків та вирішити поставлену проблему. На основі вивчення матеріалів дисертації та публікацій дослідника можна зробити такі висновки.

1. У дисертації та публікаціях сформовані наукові висновки та рекомендації, що мають чітку теоретичну обґрунтованість та практичні результати. У дисертації використовувано різноманітні методи та наукові принципи дослідження, враховуючи теорії управління та праці видатних науковців у сферах стратегування розвитку підприємств та економіки вражень. Висновки і рекомендації базуються на фундаментальних публікаціях зарубіжних і вітчизняних вчених-засновників стратегування та економіки вражень, а також на періодичних публікаціях, які опубліковані з 1970 по 2025 рік у міжнародних наукометричних базах Scopus I Web of Science. Загальна кількість публікацій за всіма розділами становить 529 і розташована опціонально. Таке поєднання класичної і сучасної літератури дозволило сформулювати положення наукової новизни за рівнем «вперше», «удосконалено», «дістали подальшого розвитку».

2. В процесі розробки методології стратегування розвитку підприємством з урахуванням особливостей економічних відносин економіки вражень основою стали системний, структурно-логічний, комплексний, ресурсний підходи та сучасні методи і прийоми дослідження. Основними спеціальними методами дослідження є бібліометричний і контент аналізи (с. 236 – 247, 425 – 428), кластерний аналіз (с. 149 – 151), багатофакторна регресія (с. 108 – 110), багатовимірний факторний аналіз (338 – 341, 379 – 381), методу нейронних мереж (с. 341 – 350), метод адитивної згортки (с. 336), матричний метод (с. 276 – 278,

414 – 415), метод золотого перетину (с. 276, 278), експертні методи (с. 400 – 402, 433 – 446), метод інтегрального таксономічного показника розвитку (с. 381 – 382, 401 – 408, 409 – 411), прогнозування на основі кривих зростання (с. 385 – 386, 409 – 411), методу побудови функцій приналежності (за теорією нечітких множин с. 453 – 455). Використані загальні методи пізнання та спеціальні методи відповідають об'єкту і предмету дослідження дисертації, що підтверджує обґрунтованість і достовірність представлених у дисертації висновків і результатів.

3. Підтвердження достовірності розв'язання наукових завдань полягає у використанні первинних даних, які за кількістю відповідають вимогам до використання методів і забезпечують коректність їх застосування. У додатках до дисертації наведено лістинги як результати використання застосованих методів та посилання на сайти світових організацій, де розташована первинна інформація, а також наведені скрін-шоти первинних даних (додатки А – В), скрін-шоти оброблення експертних відповідей (додатки Г, Д). Ознайомившись з цими даними можливо переконатися в обґрунтованості і достовірності проведених розрахунків.

4. Основні положення дисертаційної роботи повно викладені в опублікованих наукових працях авторки, у працях апробаційного характеру, які були представлені на науково-практичних конференціях авторки і позитивно сприйняті їх учасниками.

Таким чином, обґрунтованість і достовірність результатів, викладених у дисертаційній роботі є переконливою і достатньою.

Наукова обґрунтованість висновків та рекомендацій дисертаційної роботи ґрунтується на успішному вирішенні поставлених завдань, відповідності цілям та підтверджується результатами наукових та практичних перевірок проведених досліджень.

Серед найбільш вагомих наукових досягнень авторки, які характеризуються науковою новизною, слід відзначити такі.

Вперше для розроблення теоретичних, методологічних і методичних положень обґрунтовано понятійно-категоріальний апарат симбіозу економічних відносин економіки вражень та процесу стратегування з притаманними їм поняттями і категоріями, які використовуються спільно, за виокремленими на основі аналізу публікаційної активності науковців у міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science за період 1970 – 2024 рр. опублікованими дослідженнями (с. 231 – 246).

Вперше обґрунтовано і розроблено парадигму стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень з урахуванням виділених суперечностей, яка враховує положення діалектики, розвитку, менеджменту, стратегічного управління, інновацій, комунікацій, інформаційної взаємодії, вражень, брендингу тощо; загальні і спеціальні принципи, функції, суб'єктів і об'єктів економічних відносин і підвищує обґрунтованість теоретичного методологічного та методичного забезпечення формування стратегування розвитку підприємств, що має теоретичну цінність і практичне значення (с. 251 – 267).

Вперше обґрунтовано і запропоновано науково-методологічний підхід до стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень, який враховує сьогоденність у вигляді воєнних викликів та стратегічних когнітивних, інформаційних, управлінських пасток та полягає у врахуванні комплексного поетапного використання основних підходів, з уточненням методів для вибору стратегій бізнес-переговорів за інформаційно-комунікаційним форсайтом та організаційного форсайту на основі Agile-технологій (с. 270 – 283).

Вперше ідентифіковано суперечності стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень як системи, на якій ґрунтується парадигма та науково-методологічний підхід до стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень, що дозволить кожній складовій стратегування – раціональній та емоційній отримувати стійкий синергетичний ефект (с. 88 – 92).

Удосконалено у хронологічній послідовності перебіг основних етапів стратегічного управління з виокремленням стратегування, розвинуто його визначення, відмінністю якого полягає у його сприйнятті і розумінні як способу стратегічного мислення про майбутнє підприємства; визначено послідовність етапів стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень, що підвищує обґрунтованість використання для побудови гнучкої організації стратегування з урахуванням сучасних реалій та актуалізації методичного забезпечення (с. 57 – 76).

Удосконалено положення теорії розвитку на основі уточнення: визначення поняття «розвиток», «інноваційний розвиток» та їх класифікації. Розроблені теоретичні положення використано для розвитку методологічного та методичного забезпечення стратегування розвитку підприємств (с. 90 – 95).

Удосконалено методологію визначення переважних чутливих показників взаємного впливу сучасних внутрішнього і зовнішнього середовищ підприємств для ухвалення управлінських рішень в процесі стратегування в умовах економіки вражень при коригуванні стратегічних траєкторій розвитку підприємств з урахуванням впливу воєнного періоду (с. 333 – 350).

Удосконалено методичний підхід до інформаційно-комунікаційного форсайту для вибору і проведення стратегій переговорів підприємств з партнерами для реалізації стратегій розвитку в умовах економіки вражень (с. 433 – 446).

Удосконалено методичний підхід організаційного форсайту до вибору Agile технологій в процесі стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень, відмінністю якого є ексклюзивний вибору технологій організації роботи команд для розробки стратегій в залежності від якісного рівня раціональних та емоційних вражень стейкхолдерів (с. 444 – 445).

Удосконалено змістовне наповнення властивостей вражень та класифікацію видів вражень за теоретично обґрунтованими і практично значущими ознаками в умовах воєнних подій для розроблення методичного підходу визначення репутації підприємств (с. 393 – 396).

Удосконалено методичний підхід до визначення репутації підприємств як емоційної складової формування стратегій розвитку підприємств в умовах економіки вражень за розробленою ієрархічною системою часткових, загального

інтегрального таксономічного показника розвитку та інтегральних таксономічних показників розвитку вражень за їх змістовністю в умовах воєнного періоду с. 400 – 416).

Удосконалено розуміння тлумачення сутності складових цифрової трансформації зовнішнього та внутрішнього середовища підприємств у контексті стратегування з урахуванням видів вражень, які повинні бути враховані у в процесі стратегуванні при формування стратегій макро-, мезо- та мікроекономічних рівнів та сприяти формуванню позитивних вражень про підприємства та результати їх розвитку на основі використання моделі резонансу бренду підприємств при використанні у соціальних мережах (с.297 – 311).

Дістав подальшого розвитку методичний підхід до визначення атрактивності підприємств як раціональної складової вражень за обґрунтованою системою часткових та інтегрального показників з урахуванням результатів перебігу інвестування в інноваційні процеси як основної умови стратегічного розвитку та досягнутої віддачі від використання економічних ресурсів за функціональними зонами підприємств (с. 377 – 388).

Розвинуто, оновлено та доповнено класифікацію моделей інформаційної взаємодії підприємств в умовах економіки вражень щодо процесу стратегування - сутність вражень, що є актуальним відповідно до використання в матриці позиціонування підприємств і стратегій для уточнення організації проведення стратегій переговорів в процесі інформаційно-комунікаційного форсайту (с. 192 – 198).

Доказом завершеності дослідження та його високого рівня наукової новизни є обґрунтованість та виваженість у висновках і рекомендаціях авторки. Дисертаційна робота демонструє успішне досягнення поставленої мети, вирішення поставлених завдань дослідження та переконливі висновки. Логічна послідовність викладання матеріалу, систематичне використання отриманих результатів дослідження, послідовність аргументів є важливими доказами обґрунтованості пропозицій зі стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень. Глибокий аналіз дослідницьких результатів дозволив зробити позитивні висновки щодо виявлених у роботі елементів наукової новизни.

3. Теоретична і практична значущість результатів дослідження і рекомендації щодо їх використання

Авторка провела дослідження, яке дозволило отримати наукові результати щодо удосконалення стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень. Дослідження враховує системні характеристики та фактори, що впливають на формування інструментів та методів. Відповідно до розробленої методології, яка охоплює економічні, інформаційні та організаційні аспекти, а також понятійно-категоріального апарату та методичних підходів, авторка створила комплексну систему стратегування розвитку підприємств, що враховує вплив сучасних внутрішнього і зовнішнього середовищ підприємств на цифрову трансформацію бізнесу та ефективність заходів в умовах економіки вражень. Представлене дослідження сприяє розвитку нових економічних, інформаційних

та управлінських підходів до стратегування, що є ключовим для подолання воєнних викликів у сучасному бізнес середовищі.

Таким чином, доцільно зазначити суттєвий внесок результатів дисертації в розвиток теорії підприємств, стратегічного управління в цілому та стратегування зокрема щодо понятійно-категоріального апарату, парадигми, науково-методологічного підходу та суперечностей стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень.

До практичних результатів дисертації доцільно віднести:

методичний підхід до визначення атрактивності підприємств як підґрунтя формування раціональних вражень в процесі стратегування розвитку підприємств (377-388);

методичний підхід до визначення репутації підприємств (с. 400-416);

методичний підхід організаційного форсайту до вибору Agile технологій в процесі стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень (с. 422-433);

методичний підхід до визначення стратегій переговорів як основи інформаційно-комунікаційного форсайту в умовах економіки вражень (с. 433-446);

практичні рекомендації з визначення заходів стратегічних планів атрактивності та репутації підприємств (с.433 – 440, 446 – 450);

комплексні практичні рекомендації згідно з науково-методологічним підходом до стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень, представлені у підрозділі 5.4.

Окремі науково-практичні авторські пропозиції та рекомендації, теоретичні положення, методичні підходи та наукові розробки з стратегування розвитку підприємств і організацій в умовах економіки вражень, які представлені в дослідженні здобувачем, знайшли практичне застосування у діяльності вітчизняних підприємств, що підтверджується відповідними довідками. Представлені в дисертаційній роботі теоретико-методичні підходи, основні положення та висновки сформували підґрунтя науково-прикладних розробок. Про це свідчить їх впровадження у діяльність: департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 06.01-15/1314 від 06.03.2025 р.), департаменту культури, туризму та релігій Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 01-08/59 від 14.01.2025 р.), Харківської міської ради Харківської області, виконавчий комітет (довідка №08-21/3747/2-24 від 17.12.2024 р.), ТОВ «Приватні сади» (довідка №1 від 29.11.2024 р.), ТОВ «Науково-технічний центр «Екомаш» (довідка № 18 від 13.03.2025 р.), ТОВ Науково-виробниче підприємство «Технологія», ТОВ «Кондитерська фабрика «Квітень» (довідка № К – 2025-000051 від 14.03.2025 р.), Тернопільська філія ТОВ «Щедро» (довідка № 18/03 від 18.03.2025 р.), ТОВ «Петрометал Україна» (довідка № 27-16 від 16.06.2025 р.). Матеріали дисертації використані у навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця та включено у лекційний матеріал і зміст практичних занять під час викладання освітнього компонента «Стратегічний менеджмент», «Менеджмент вражень» у процесі підготовки фахівців за спеціальностями 073

«Менеджмент» (довідка № 25/86-01-174 від 18.06.2025 р.).

Всі практичні пропозиції дисертації підтверджують єдність теорії, методології, комплексу методичних підходів та доводить їх прикладну спрямованість у конкретність використання в умовах сучасних реалій, що зазначено у меті дослідження.

4. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження знайшли достатньо повне відображення у 57 наукових працях, серед яких: 17 статей у періодичних наукових виданнях, що індексуються в базах даних Scopus та Web of Science, серед яких 5 згідно з п. 2 НАКАЗУ Міністерства освіти і науки України № 1220 від 23.09.2019 р. є науковою публікацією у виданні, віднесеному до третього квартилю (Q3) відповідно до класифікації SCImago Journal та прирівнюється до 10 публікацій, отже зараховуються як 22 статей у періодичних наукових виданнях, що індексуються в базах даних Scopus та Web of Science; 18 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях категорії Б, які індексуються у міжнародних наукометричних базах; 4 статті у зарубіжних наукових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах; 11 праць апробаційного характеру (тези 1 всеукраїнської та 10 міжнародних науково-практичних конференцій). Загальна кількість наукових праць – 57 обсягом 51,475 д.а., з них 23 одноосібних, особисто автору належить 29,823 д.а.

Основні наукові положення, висновки, рекомендації та авторські новації обговорювалися на науково-практичних конференціях та були офіційно схвалені.

Реферат дисертаційної роботи виконаний відповідно до встановлених вимог і належним чином відображає основні результати дослідження. Матеріал реферату та дисертаційної роботи викладено чітко і послідовно. Зміст опублікованих наукових праць Ястремської Олесі Олександрівни вичерпно охоплює основні положення та висновки дослідження.

На підставі зазначеного апробацію результатів дисертації Ястремської О.О. слід вважати достатньою.

5. Оцінка відповідності дисертації визначеній спеціальності та вимогам МОН України

Дисертаційна робота Ястремської Олесі Олександрівни виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності відповідно до поставлених завдань. Матеріал дисертації викладено з дотриманням встановлених вимог до написання даного виду робіт. Зміст дисертаційної роботи характеризується цілісністю, завершеністю, логічною послідовністю і конкретністю викладеного матеріалу. Ілюстративний матеріал допомагає зрозуміти й оцінити основні ідеї роботи. Робота насичена статистичним матеріалом, таблицями і рисунками, що значно полегшує сприйняття аналітичних досліджень і висновків. У роботі раціонально поєднані теоретичні та методичні аспекти висвітлення наукової проблеми з конкретними практичними пропозиціями та методичними рекомендаціями, які характеризуються відповідним рівнем їх обґрунтованості. За своїм фаховим спрямуванням дисертаційна робота відповідає

переліку напрямів дослідження спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). За структурою і оформленням дисертація відповідає вимогам МОН України, що затверджені наказом від 12.01.2017 р. № 40 зі змінами від 31.05.2019 р. Реферат за оформленням і обсягом відповідає встановленим вимогам до докторських дисертацій.

6. Ідентичність змісту реферату та основних положень дисертації

Ключові положення дисертації знайшли достатньо повне відображення в рефераті здобувача. Результати дослідження, цифровий матеріал, висновки за результатами дисертаційної роботи, надані в рефераті, ідентичні положенням дисертаційної роботи.

7. Відповідність вимогам академічної доброчесності

Аналіз автореферату, дисертації та опублікованих праць свідчить про академічну доброчесність як авторки, так і представлених матеріалів, відсутність використання положень кандидатської дисертації Ястремської О.О., відсутність фабрикації та фальсифікації. Високий рівень унікальності представлених розробок авторки, який зазначено у протоколі перевірки (92,0 %), підтверджує відсутність академічного плагіату у дисертаційній роботі.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Оцінюючи в цілому достатній рівень розроблення теоретичних, методологічних і методичних положень і підходів, методичного забезпечення і практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити деякі присутні в ньому дискусійні моменти та недоліки, які потребують подальшого розвитку:

1. Можливо було б провести опитування топ-менеджерів підприємств щодо того, чи використовуються всі етапи стратегування в процесі формування стратегій і які позитивні або негативні результати супроводжує стратегуванні у порівнянні із стратегічним управлінням.

2. У підрозділі 1.3 представлено багатофакторну регресійну модель щодо факторів впливу на інноваційний розвиток. Можливо також проаналізувати інші види розвитку щодо факторів впливу на їх перебіг і результати, порівняти всі три види розвитку та зробити висновок про їх тотожність або відмінності.

3. За кожним розділом представлено обґрунтовані висновки. Проте їх більш розширені версії дозволили б зробити висновки інформативнішими, особливо щодо висновків за результатами застосування економіко-математичних методів з представленням розширених кількісних параметрів їх застосування.

4. У дисертації за 3 розділом сформовано гіпотези дослідження (табл. 3.4, с. 254), вони є обґрунтованими і виступають підґрунтям всього дисертаційного дослідження. За нами розроблені методологічні і методичні підходи, практичні рекомендації. Для зростання візуалізації та спрощення сприйняття дисертації можливо було б подати графічний взаємозв'язок між гіпотезами та розробленим

забезпеченням дисертації, яке підтверджує висунуті гіпотези.

5. У підрозділі 4.1. наведено критичні складові цифрової трансформації зовнішнього середовища підприємств в умовах війни та повоєнного відновлення економіки, що опубліковані автором у статті в міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science. Доцільно було б також більш ґрунтовно показати взаємозв'язок цих складових з факторами зовнішнього середовища підприємств при визначенні чутливих показників для забезпечення успішності стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень у підрозділі 4.3.

6. Наведені практичні пропозиції у підрозділі 5.4. з використання програмного забезпечення Jira щодо організації співпраці команд розробників стратегій розвитку підприємств є слушними, обґрунтованими, проте наведені рис. 5.16 – 5.20 вимагають більш детальних пояснень щодо умовних позначень для їх однозначного і повного сприйняття.

Висловлені зауваження і зазначені недоліки несуттєво знижують позитивну оцінку представленої роботи як завершеного оригінального дослідження із стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень щодо теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи Ястремської О.О., а слугують рекомендаціями для подальших досліджень авторки.

9. Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Ястремської Олеси Олександрівни виконано на достатньо високому науково-теоретичному рівні, має практичне значення, є завершеною кваліфікаційною науковою працею, містить теоретичні положення, методологію, методичні підходи й практичні рекомендації, які в сукупності дають змогу здійснити процес стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень. Мета роботи повністю досягнута, а поставлені в ній завдання виконані. Наукові статті та публікації Ястремської О.О. відображають положення отриманої дисертанткою наукової новизни, відповідають вимогам щодо публікацій за кількістю, розподілом і якістю.

Положення, результати досліджень, отримані висновки та представлені рекомендації мають теоретичне, методологічне, науково-методичне значення, а також практичну цінність і у сукупності забезпечують вирішення важливої науково-практичної проблеми щодо розроблення методологічного підґрунтя та науково-практичних рекомендацій із стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень. Дисертаційна робота відповідає вимогам академічної доброчесності за всіма положеннями.

На підставі глибокого аналізу поданої до захисту дисертаційної роботи «Стратегування розвитку підприємств в умовах економіки вражень», реферату та публікацій вважаю, що вони за своїм змістом, актуальністю, обґрунтованістю та достовірністю, новизною, важливістю одержаних наукових результатів, а також практичною цінністю сформованих положень та висновків відповідають діючим вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора

наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, які висуваються до докторських дисертацій, а її авторка – Ястремська Олеся Олександрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Завідувачка кафедри маркетингу
Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»
доктор економічних наук, професор

Діана РАЙКО

